

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

ประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด :
กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดพะเยา

EFFICIENCY OF LEGAL COUNSEL'S PERFORMANCE IN CRIMINAL CASES COMMITTED BY
JUVENILES: A CASE STUDY IN PHAYAO PROVINCE

กานต์พิชชา ไชยวงศ์¹

Email:62034263@up.ac.th

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

บทคัดย่อ

การกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชนอาจมีปัจจัยที่หลากหลาย ประกอบด้วยความอ่อนด้อยทางวุฒิภาวะของเด็กและเยาวชน กฎหมายจึงกำหนดให้มีที่ปรึกษากฎหมายแก่เด็กและเยาวชนเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้งในกระบวนการสอบสวนและการพิจารณาคดีให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด และอุปสรรคและข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมาย โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพด้วยแบบสอบถามจำนวน 100 ราย

จากการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสอบถามข้อมูลเชิงลึก มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ที่ปรึกษากฎหมาย เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชน โดยศึกษาเฉพาะในพื้นที่จังหวัดพะเยา พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ในสำนวนคดีของที่ปรึกษากฎหมายควรเป็นคนเดียวกันจนกว่าคดีจะยุติหรือคดีถึงที่สุด ดังนั้น จึงควรเพิ่มเติมกฎ ระเบียบสำหรับการทำหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายในการติดตามดูแลเด็กและเยาวชนเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และควรเพิ่มเติมคุณสมบัติด้านประสบการณ์การทำงาน ความเชี่ยวชาญของที่ปรึกษากฎหมายเพื่อส่งเสริมให้การทำหน้าที่มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ, หน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมาย, คดีเด็กและเยาวชน

Abstract

Immaturity were one of various factors contributing to Juvenile delinquency. Thus, in accordance with the spirit of the law and the best interests of child to protect children and

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

youth in the criminal case, Legal advisor were required by Law in criminal justice system for children and youth from the beginning of process, in the interrogation stage through trial. Therefore, the purpose of this study were to review theoretical literature of having legal advisor in juvenile justice system in criminal case, and obstacles and limitations that affected the efficiency of legal advisor's duties.

This research used qualitative research methods, conducted by documentary research and using questionnaires as the tools for collecting data from 100 samples in Phayao province. 64 samples were judges of Phayao Juvenile and Family Court, prosecutors, investigators, legal advisors, and psychologists, and 36 were parents of juvenile offenders.

The results of this study revealed that the legal advisor who took his role in each criminal case should be the same person until the case is terminated. Consequently, there should be more regulations added in Role of Legal Advisor in Juvenile Justice System; the legal advisor should be on duty to monitor children and youth as soon as they entering in Juvenile Justice System, and work experiences should be added as qualifications for the expertise of legal advisor to increase work efficiency according to the spirit of the law.

Keywords : Efficiency, duty of legal advisor, juvenile cases

บทนำ

ปัญหาการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชนยังคงปัญหาที่หลาย ๆ ประเทศให้ความสำคัญรวมถึงประเทศไทย ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนสามารถแยกได้ 2 ปัจจัยหลักสำคัญ ได้แก่ 1) ปัจจัยจากสภาพแวดล้อม เช่น ครอบครัว เพื่อน สังคม ชุมชน สื่อเทคโนโลยี เป็นต้น หากเด็กเติบโตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ทำให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้วิถีทางที่ไม่ชอบธรรม การเลี้ยงดูจากครอบครัวแบบตามใจโดยปราศจากขอบเขต มีการลงโทษน้อย ก็จะทำให้อำนาจการควบคุมดูแลพฤติกรรมเด็กของบิดามารดาลดลง กรณีครอบครัวหย่าร้างอาจส่งผลต่อพฤติกรรมเด็กเช่นกัน 2) ปัจจัยจากเด็กและเยาวชนเอง เช่น ความดื้อรั้น ความไม่สมบูรณ์ในการตัดสินใจเนื่องจากพัฒนาการทางสมองในส่วนเหตุผลและอารมณ์ที่ยังไม่สมบูรณ์ตามธรรมชาติทำให้การพัฒนาด้านความเข้าใจ และด้านจิตใจตกอยู่ภายใต้การคิดและตัดสินใจด้วยอารมณ์และความรู้สึกซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญาได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ [1]

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนมีความแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปโดยคำนึงถึงหลักการสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก “สิทธิเด็ก” เป็นสิทธิติดตัวของเด็กทุกคนและเป็นสิทธิที่ไม่มีผู้ใดสามารถตัดทอนหรือจำกัดการใช้สิทธิอันชอบธรรมของเด็กหรือละเมิดสิทธิของเด็กได้ ประการที่สอง การดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็ก รัฐจะต้องคำนึงถึงสิทธิเด็กและต้องยึด “หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก” เป็นลำดับแรกเสมอ [2]

ดังนั้น กระบวนการพิจารณาของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดตั้งแต่ชั้นสอบสวน ชั้นตรวจสอบการจับ ชั้นขอผิดฟ้อง และชั้นพิจารณา เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดต้องมีการแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้ทุกคดี ถึงแม้เด็กหรือเยาวชนผู้ถูกกล่าวหาจะแถลงไม่ต้องการก็ตาม [3] แต่ยังคงพบปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายในหลาย ๆ ด้าน อาทิ การปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายในแต่ละครั้งนั้นจะเป็นในลักษณะเวรปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่เวลา 08.30 นาฬิกา ถึงเวลา 16.30 นาฬิกา ตามคำแนะนำของอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายที่ศาลแต่งตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในชั้นตรวจสอบการจับและผิดฟ้อง และในชั้นพิจารณา คดีข้อ 1 [4] ซึ่งกำหนดครั้งละ 1 วัน โดยที่ปรึกษากฎหมายไม่อาจลงวันที่เพื่อจะปฏิบัติงานในเวรล่วงหน้าในครั้งต่อไปได้ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของการปฏิบัติหน้าที่และการให้ความช่วยเหลือทางคดีแก่เด็กและเยาวชนอย่างเต็มความสามารถ เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งการกระทำความผิด เพื่อให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และวิธีการที่เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชน ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งเน้นให้เด็กหรือเยาวชนได้รับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู สามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดีโดยเร็วที่สุดโดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมาย ข้อจำกัดพร้อมข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางปฏิบัติและแนวทาง แก้ไขเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายให้มีประสิทธิภาพบนหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน และสามารถคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กหรือเยาวชนได้อย่างแท้จริง ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 โดยใช้กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดพะเยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
2. ศึกษาอุปสรรคและข้อเสนอแนะที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมาย

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

2. ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ที่ปรึกษากฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ในพื้นที่จังหวัดพะเยา โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 100 ราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหาของการแต่งตั้งและการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดในแต่ละชั้นคดี ซึ่งเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน โดยการวิเคราะห์หาสาเหตุในด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมาย ตลอดจนเพื่อหาแนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะต่อไป โดยการสำรวจความคิดเห็นจากผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง

1. ศึกษาค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (ใช้ล่าสุด) พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ประมวลกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญา ประกาศ ระเบียบ ข้อบังคับ ตำราวิชาการ บทความวารสาร และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาด้วยวิธีใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

การวิจัยนี้ได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่างในเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา จำนวน 100 ราย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด จำนวน 64 ราย กลุ่มที่ 2 บุคคลในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการฯ พนักงานสอบสวน ที่ปรึกษากฎหมาย เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา จำนวน 36 ราย

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าด้านเอกสารและข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามมาสรุปเนื้อหาประเด็นสำคัญ และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสรุปบรรยายโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. บทบาทการทำหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาบนหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนนั้นเมื่อพิจารณาบนหลักปญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งถือเป็นหลักสากลและเป็นหลักประกันแก่เด็กและเยาวชนได้กำหนดให้เด็กและเยาวชนมีสิทธิได้รับการดูแลและช่วยเหลือเป็นพิเศษในกระบวนการพิจารณาคดี ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 120 กำหนดว่า “จำเลยจะมีทนายความแก้คดีแทนไม่ได้ แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความได้” ซึ่งต้องมีคุณสมบัติ การอบรมเป็นที่ปรึกษากฎหมายตามมาตรา 121 [5] เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดได้รับการช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพและคอยให้คำแนะนำทุกชั้นในกระบวนการพิจารณาคดี จากการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเห็นว่าที่ปรึกษากฎหมายมีบทบาทสำคัญเปรียบเสมือนผู้พิทักษ์รักษาสิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันเด็กและเยาวชนถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ดังนั้นเด็กหรือเยาวชนควรมีที่ปรึกษากฎหมายที่น่าไว้วางใจร่วมอยู่ด้วยในทุกชั้นตอนคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ เพราะในบางครั้งอาจจะได้มาซึ่งข้อเท็จจริงหรือเหตุแห่งการกระทำความผิดได้ลึกซึ้งซึ่งอาจเป็นข้อมูลสำคัญเพื่อใช้ในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้ตรงกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม

2. บทบาทของที่ปรึกษากฎหมายในการมีส่วนร่วมแก้ไขพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน จากการศึกษากำหนดรายละเอียดดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของที่ปรึกษากฎหมายในการจัดกิจกรรมหรือเสนอแนะแนวทางการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิด จากแบบสอบถามร้อยละ 70 พบว่าที่ปรึกษากฎหมายส่วนใหญ่จะมาปรากฏตัวในชั้นพิจารณาคดีต่อศาลเพื่อให้ศาลรู้ว่าได้มาปฏิบัติหน้าที่แล้วเท่านั้นแต่ไม่มีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะมีเพียงแต่พนักงานอัยการ นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ ผู้เสียหาย เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด เข้าร่วมในกระบวนการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดและผู้ปกครองบางคนยังมีความกังวลเกี่ยวกับกระบวนการทางกฎหมาย กล่าวคือไม่ทราบสิทธิและขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคดีของศาล โดยเฉพาะในกรณีของเด็กและเยาวชนเข้าข่ายเป็นผู้เสียหายแต่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีบางประเภท เช่น กรณีบัญชีม้า เป็นต้น ดังนั้น ที่ปรึกษากฎหมายควรมีส่วนร่วมใน

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

กระบวนการแก้ไขฟื้นฟู เป็นที่พึ่งพาแก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้ปกครอง จึงควรต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายให้ชัดเจนให้การปฏิบัติหน้าที่เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

2.2 บทบาทของที่ปรึกษากฎหมายเกี่ยวกับการค้นหาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เมื่อพิจารณาตามกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรม เกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน หรือกฎแห่งกรุงปักกิ่ง ค.ศ. 1985 [6] กำหนดให้มีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในการมีส่วนร่วมหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เช่น หาสาเหตุและการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กและเยาวชน ครอบครัว หรือบุคคลซึ่งเด็กและเยาวชนพักอาศัยอยู่ด้วย หรือพฤติการณ์ในการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน สิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการดูแลและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนตั้งแต่เริ่มเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้ จากแบบสอบถามร้อยละ 100 พบว่ากลุ่มของที่ปรึกษากฎหมายมักจะไม่เคยได้เข้าร่วมกิจกรรมเพราะที่ปรึกษากฎหมายไม่ใช่ผู้รับผิดชอบคดีนั้นโดยตรง จึงทำให้ที่ปรึกษากฎหมายมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกับนายความที่ต้องทำหน้าที่แก้ไขข้อกล่าวหาแทนคู่ความในคดีเพื่อให้พ้นข้อกล่าวหา

2.3 การมีส่วนร่วมของที่ปรึกษากฎหมายในการประชุมกลุ่มครอบครัว

การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) [1]. เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้จุดมุ่งหมายของการใช้วิธีการประชุมครอบครัว คือ ต้องการเน้นย้ำการมีส่วนร่วมและการยอมรับของคนในครอบครัวและคนในชุมชนเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูสัมพันธภาพและข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับวิธีเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายและให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน

จากแบบสอบถามร้อยละ 100 พบว่าที่ปรึกษากฎหมายแทบไม่มีบทบาทหน้าที่และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการประชุมกลุ่มครอบครัวเนื่องจาก พ.ร.บ. ศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนฟ้องคดี พ.ศ. 2557 [7] และข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 [8] กำหนดบุคคลที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวได้แก่ ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนผู้ถูกฟ้อง บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรที่เด็กหรือเยาวชนอยู่ด้วย ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดหรือพนักงานอัยการเท่านั้นทำให้ในทางปฏิบัติจึงไม่มีที่ปรึกษากฎหมายได้รับเชิญเข้าร่วมประชุมดังกล่าว

3. อุปสรรคและข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมาย เมื่อพิจารณามาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ.2553 ประกอบกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับคุณสมบัติการเป็นที่ปรึกษากฎหมาย จากแบบสอบถามร้อยละ 64 พบว่าที่ปรึกษา

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

กฎหมายมีคุณสมบัติครบตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา แต่บทบาทของที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่กำหนดไว้ให้ว่าต้องมีที่ปรึกษากฎหมายเพื่อให้ครบตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ในทางปฏิบัติแล้วผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนรวมถึงผู้ปกครองมักจะไม่ได้รับคำปรึกษาหรือได้รับความช่วยเหลือตลอดกระบวนการพิจารณาคดีจนกว่าคดีจะยุติหรือคดีจะถึงที่สุด เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายเป็นไปในลักษณะเวร ปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่เวลา 08.30 นาฬิกา ถึงเวลา 16.30 นาฬิกา จึงอาจทำให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่ต่อเนื่องและขาดการติดตามผล หรือดูแลเด็กและเยาวชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว ตำราวิชาการต่าง ๆ กฎหมายต่าง ๆ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำพิพากษาศาลฎีกา ร่วมกับการใช้แบบสอบถาม ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ที่ปรึกษากฎหมาย เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมจังหวัดพะเยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. บทบาทและการทำหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาบนหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน คุณสมบัติของทนายความที่จะเป็นที่ปรึกษากฎหมาย ต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่า ด้วยทนายความ และผ่านการอบรมเรื่องวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับ จิตวิทยา การสังคมสงเคราะห์ และความรู้อื่นที่เกี่ยวข้องตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธาน ศาลฎีกา โดยทนายความซึ่งสอบผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กำหนดตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการอบรมระเบียบปฏิบัติของที่ปรึกษากฎหมาย การจดแจ้งและลบชื่อ ออกจากบัญชี พ.ศ. 2556 [9] และขึ้นทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง โดยมีการจัดหัวข้อวิชาการอบรม ผลจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามพบว่าคุณสมบัติของผู้จดทะเบียนเป็นที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัวว่า ที่กฎหมายกำหนดมีความเหมาะสม แต่การกำหนดคุณสมบัติดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเพราะเงื่อนไขของคุณสมบัติของที่ปรึกษากฎหมายที่กำหนดว่าต้องผ่านการอบรมจากศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ระยะเวลาอบรมประมาณ 3 - 5 วัน ซึ่งเป็นการอบรมระยะสั้น และอาจไม่สะท้อนความรู้ความเข้าใจทางด้านจิตวิทยาเด็ก การสังคมสงเคราะห์เด็กอย่างแท้จริงนอกเหนือไปจากองค์ความรู้ทางด้านทฤษฎีที่กำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้นการเพิ่มคุณสมบัติให้มีลักษณะผู้เชี่ยวชาญจึงเป็นสิ่งสำคัญ เช่นเป็นผู้ที่จบหลักสูตรเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา ซึ่งอาจทำให้ที่ปรึกษากฎหมายเข้าใจและให้คำแนะนำแก่เด็กและเยาวชนได้ดีขึ้น อีกทั้งการจัดอบรมที่ปรึกษากฎหมายจะจัดอบรมเพียงครั้งเดียวอาจมีการไม่ต่อเนื่อง ที่

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

จะทำให้ที่ปรึกษาทราบดีกว่าได้รับความรู้ใหม่ หรือมีการพัฒนาตนเอง เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ดังนั้นการเพิ่มศักยภาพของที่ปรึกษาทราบดีกว่าเป็นสิ่งสำคัญ และควรคำนึงถึงวุฒิภาวะของที่ปรึกษาทราบดีกว่าที่อาจต้องพิจารณาในประเด็นเรื่องอายุของที่ปรึกษาทราบดีกว่าให้มีอายุไม่น้อยกว่า 25 ปีบริบูรณ์ เพราะการทำหน้าที่ที่ปรึกษาทราบดีกว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อน วุฒิภาวะของผู้ให้คำปรึกษาจึงเป็นอีกส่วนหนึ่งในการให้คำปรึกษานอกจากจะเป็นความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความและต้องผ่านการอบรมเรื่องวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยา การสังคมสงเคราะห์ และความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเป็นผู้จัดขึ้น

2. บทบาทของที่ปรึกษาทราบดีกว่าในกระบวนการยุติธรรมและการมีส่วนร่วมแก้ไข พฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของที่ปรึกษาทราบดีกว่าในการจัดกิจกรรมหรือเสนอแนะแนวทางการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวพ.ศ. 2553 และการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของที่ปรึกษาทราบดีกว่า 2) บทบาทของที่ปรึกษาทราบดีกว่าเกี่ยวกับการค้นหาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน 3) การมีส่วนร่วมของที่ปรึกษาทราบดีกว่าในการประชุมกลุ่มครอบครัว 4) ควรให้ความสำคัญทุกขั้นตอนเพราะเด็กหรือเยาวชนยังไม่มีความรู้ผิดรู้ชอบเท่าที่ควร ว่าสิ่งที่ตนได้กระทำลงไปเป็นความผิดตามกฎหมายจึงต้องให้ผู้มีความรู้ทางกฎหมายอื่นที่มีใจเจ้าหน้าที่รัฐ (ตำรวจผู้จับกุม) หรืออัยการผู้ฟ้องคดีเป็นผู้อธิบายแก่เด็ก เพราะเด็กอาจจะกลัวตำรวจ ดังนั้นเด็กควรมีที่ปรึกษาทราบดีกว่าในทุกขั้นตอนคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือพูดคุยบางที่ข้อมูลหรือเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็ก เราอาจจะได้ลึกซึ้งกว่าและจะเป็นข้อมูลที่สำคัญเพื่อใช้ในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู ร้อยละ 84

3. ศึกษาอุปสรรคและข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของที่ปรึกษาทราบดีกว่าการศึกษาข้อมูลพบว่า

1. คุณสมบัติของที่ปรึกษาทราบดีกว่าควรเพิ่มหลักสูตรการอบรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา โดยจัดให้มีการอบรมอย่างต่อเนื่องทุก ๆ 2 ปี ควรมีประสบการณ์การว่าความมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี หรือทำงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือชุมชนไม่น้อยกว่า 1 ปี ควรเรียนด้านจิตวิทยาสังคมเพื่อศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม และกำหนดอายุของที่ปรึกษาทราบดีกว่าให้มีอายุไม่น้อยกว่า 25 ปีบริบูรณ์ เพราะการทำหน้าที่ของที่ปรึกษาทราบดีกว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อน วุฒิภาวะของผู้ให้คำปรึกษาก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ที่ปรึกษาทราบดีกว่าต้องพร้อมอุทิศเวลาช่วยเหลือเด็กและเยาวชน มีการพัฒนาตนเองเพื่อให้ได้รับความรู้ใหม่ส่งเสริมให้ที่ปรึกษาทราบดีกว่าเข้าใจเด็กและเยาวชนสามารถให้คำแนะนำได้ดียิ่งขึ้น หากเป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่จะเหมาะสมมากซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

2. การปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 วรรคหนึ่ง ประกอบพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 มาตรา 6 และมาตรา 75 วรรคสอง ในชั้นสอบสวนต้องมีที่ปรึกษากฎหมายเข้าร่วมสอบปากคำและการแจ้งข้อกล่าวหาทุกครั้ง โดยให้พนักงานสอบสวนออกหนังสือรับรองการปฏิบัติหน้าที่ที่ปรึกษากฎหมายและให้ได้รับค่าป่วยการตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ข้อ 5. ค่าป่วยการในการปฏิบัติหน้าที่ในอัตราวันละ 1,000 บาท ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 73 มาตรา 78 มาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 ชั้นตรวสอบการจับ ชั้นขอผิดฟ้อง และชั้นพิจารณาคดี ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ศาลแต่งตั้งให้ ปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะเวร ตั้งแต่เวลา 08.30 นาฬิกา ถึงเวลา 16.30 นาฬิกา ซึ่งถือว่าชั้นตรวสอบการจับและชั้นขอผิดฟ้องยังอยู่ในชั้นสอบสวน ให้ที่ปรึกษากฎหมายได้รับค่าป่วยการตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยค่าป่วยการที่ปรึกษากฎหมายที่ศาลแต่งตั้งให้แก่เด็กหรือเยาวชน พ.ศ. 2555 ดังจะเห็นได้ว่าในทุกชั้นกระบวนการพิจารณาคดีจะต้องมีการแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายใหม่ทุกครั้ง ไม่มีที่ปรึกษากฎหมายหลักในการปฏิบัติหน้าที่เหมือนทนายความในคดีอาญาทั่วไป ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายไม่มีความต่อเนื่อง อาจทำให้เด็กหรือเยาวชนไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือคุ้มครองอย่างเต็มที่ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่มุ่งคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 รวมถึงสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางเพื่อเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. มาตรการเกี่ยวกับบทบาทการทำหน้าที่และคุณสมบัติของที่ปรึกษากฎหมายสำหรับเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้วิจัยเสนอให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ควรมีการตรากฎหมายเพิ่มเติมเพื่อขยายความตามมาตรา 75 วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “ในการแจ้งข้อกล่าวหาและสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิดจะต้องมี ที่ปรึกษากฎหมายของเด็กหรือเยาวชนร่วมอยู่ด้วยทุกครั้ง พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่าเด็กหรือเยาวชนมีสิทธิที่จะไม่ให้การ...” โดยเพิ่มเติมว่า ที่ปรึกษากฎหมายที่ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 75 วรรคสอง ให้เข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ในสำนวนคดีนั้น ๆ ต่อไปจนกว่าคดีจะยุติหรือคดีถึงที่สุด

2. มาตรการเกี่ยวกับกระบวนการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในชั้นสอบสวนหรือชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ ผู้วิจัยเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 86 วรรคแรก โดยเพิ่มหลักเกณฑ์ หน้าคำว่า “...หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่า...” เป็นว่า “...หากเจ้าพนักงานตำรวจหรือ ผู้อำนวยการสถานพินิจ

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

พิจารณาเห็นว่า...” และแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนการดำเนินการ โดยเพิ่มเติมว่า “...เจ้าพนักงานตำรวจต้องทำคำร้องเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับการเบี่ยงเบนคดีต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อให้พิจารณาเห็นชอบ...” ซึ่งแตกต่างจากกรณีที่ผู้อำนวยการสถานพินิจทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ที่เสนอต่อพนักงานอัยการ และเสนอต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อตรวจสอบเท่านั้น ซึ่งการที่ให้เจ้าพนักงานตำรวจเสนอแผนต่อศาลเยาวชนและครอบครัวจะทำให้ได้รับการตรวจสอบจากศาลเยาวชนและครอบครัวและการพิจารณาจะเป็นไปในทิศทางและมาตรฐานเดียวกัน

ส่วนมาตรการเกี่ยวกับกระบวนการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของที่ปรึกษากฎหมาย และมาตรการความร่วมมือในระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ศาลเยาวชนและครอบครัวแต่ละศาล มีการจัดกิจกรรม และมาตรการสนับสนุนในการดูแลเด็กและเยาวชนระหว่างพิจารณา การติดตามดูแลเด็ก และเยาวชนหลังเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ก่อนศาลมีคำพิพากษา จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ที่ปรึกษากฎหมายขาดการติดตามดูแลเด็กและเยาวชนในส่วนนี้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายหรือระเบียบกำหนดหลักการในเรื่องนี้ไว้ ควรกำหนดให้มีที่ปรึกษากฎหมายเข้าร่วมประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือกำหนดให้มีหน่วยงานหรือองค์กรเพื่อรับผิดชอบในการจัดโครงการการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 อย่างจริงจัง เพื่อให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้เข้ารับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู อย่างเท่าเทียมกัน และที่ปรึกษากฎหมายได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

3. ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการอบรมระเบียบปฏิบัติของที่ปรึกษากฎหมาย การจดแจ้งและลบชื่อ ออกจากบัญชี พ.ศ. 2556 ควรเพิ่มเติมในข้อ 12 ผู้สมัครเข้ารับการอบรมต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(5) อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ และมีประสบการณ์การว่าความไม่น้อยกว่า 2 ปี

ข้อ 16 ผู้มีสิทธิเข้ารับการอบรมตามข้อ 14 ต้องเข้ารับการอบรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาการอบรมทั้งหมด และผ่านการทดสอบความรู้ตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ควรเพิ่มเติม “ให้ที่ปรึกษากฎหมายที่ผ่านการอบรมเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่องทุก ๆ 2 ปี โดยเริ่มนับระยะเวลาตั้งแต่วันที่ได้รับใบประกาศผ่านการอบรมที่ปรึกษากฎหมาย”

เอกสารอ้างอิง

[1] ภัทรารวรรณ รัตนเกษตร. (2565).กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน. เชียงใหม่: นันทพันธ์พรินติ้ง.

การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 6
วันที่ 6 กันยายน 2566

- [2] มาตาลักษณ์ เสรมธากุล. (2562). การคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก วารสาร
นิติศาสตร์ธรรมศาสตร์,ปีที่ 48 ฉบับที่ 4 ,หน้า 26)
- [3] สหรัฐ กิติ ศุภการ. (2562). คำอธิบายพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี
เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- [4] ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. (2560, ตุลาคม 30). คำแนะนำของอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและ
ครอบครัวกลางว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายที่ศาลแต่งตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยใน
ชั้นตรวจสอบการจับและมัดฟ้อง และในชั้นพิจารณาคดี.
- [5] พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พุทธศักราช 2553.
(2553, พฤศจิกายน 22). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 12 – 73.
- [6] กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรม เกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน
หรือกฎแห่งกรุงปักกิ่ง ค.ศ. 1985 (United Nations Standard Minimum Rules for the
Administration of Juvenile Justice : The Beijing Rules).
- [7] ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการพิจารณากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้น
ก่อนฟ้องคดี พุทธศักราช 2557. (2557, กุมภาพันธ์ 5). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 33 – 35.
- [8] ข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้อง
คดี พุทธศักราช 2556. (2556, กรกฎาคม 26). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 12 – 19.
- [9] ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการอบรมระเบียบปฏิบัติของที่ปรึกษากฎหมาย การจดแจ้งและลบ
ชื่อ ออกจากบัญชี พุทธศักราช 2556. (2556, มีนาคม 11). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 12 – 17.